

לה' הארץ ומלואה
קובץ

פרי ביכורים

חידושי הלכה והגות משולחנו של מורינו הגאון רבי יצחק מאיר הגר שליט"א

רב ומו"צ דקהילת חניכי הישיבות רמת בית שמש ב'

יו"ל ע"י מכון תורה ברמה רמב"ש ב' הערות ושאלות pribicurim100@gmail.com

ל.ה.ו-פרשת ראה-ער"ח אלול תשפ"ו

קובץ מנהגי

חדש אלול

פסוקים ומאמרי חז"ל שיש בהם ר"ת אלול כפי שמובא מספרים וסופרים

וברובם ככולם יש רמזי תשובה ומעשים טובים

לקין אות לבלתי הכות אותו (בראשית ב) ואקח אותה לי לאשה (לך לך) לך לאלקים ולזרעך אחרין (לך לך) ואנכי לא אוכל להמלט (וירא) לצבי או לעפר (שיר השירים ב) ולקחתי אתכם לי לעם (שמות) אנה לידו ושמתי לך (שופטים) אני לדודי ודודי לי (שיר השירים) אוי לרשע ואוי לשכנו. לכם לצצית וראיתם אותו (שלח) כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך להצילך ולתת אויבך לפניך (אמרי הרי"ם סגור, רבי יעקב אבוחצירה) איש לרעהו ומתנות לאביונים (אסתר) ומל ה' את לבבך ואת לבב (נצבים) את ליבו ואת לב (עבדיו למען שתי וכו', יעוי' בפירוש בעל הרוקח פרשת בא) ובא לציון גואל ולשבי (האותיות הראשונות והאמצעיות, אבודרהם) לולא האמנתי אותיות אלול (תהלים כז) מיום אשר נתת אל לבך להבין ולהתענות. (בעזרא גבי דניאל) ואתן לזרעכם ונחלו לעולם (יעוי' בתוס' על פרשת כי תשא שם) ויושם לפניו ויאמר לא אוכל (תולדות) קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות אשרי (ישעי') אחד לחטאת ואחד לעולה (מושב זקנים ויקרא ו ז) זכור לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב אל תפן (דברים ט) מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותו ולשמור את כל מצוותיו (שם ה) לא יחל דברו ככל ס"ת אלול (מטות) אזנים לשמוע ועינים לראות (כי תבוא) ויבוא אברהם לספוד לשרה (משנת חסידים) כי כל משפטיו לנגדי וחקיו לא אסיר ממני (תהלים יח כג) אני להרוס ואתה לבנות (מס' גיטין נב.) תנה עוזך לעבדך והושיע לבן אמתך (תהלים פוטז) אהוב למעלה ונחמד למטה (ברכות יז. קידושין עא.) לבושה ותשחק ליום אחרון (משלי ל, יעוי' ליקו"ם כא) לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' (בשלח) אנו לי-ה ועיננו לי-ה. אוי לי ואבוי לי. ארון לוחות ושברי לוחות. ונקלה אחיך לעיניך לא (דברים כה, ג-ד) ואני אהיה לו לאב (דברי הימים כח, ו) ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם (ואתחנן) למעני וחטאותיך לא אזכור (ישעי' מג) ונפלו אויביכם לפניכם לחרב (בחוקותי) וכבודי לאחר לא אתן (ישעי' מב) ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכם והקרבתם אשה לה' (פנחס) אותם והיו לך למקרא (חצוצרות, בהעלתך) וישאלו איש לרעהו לשלום (יתרו) לבבי וחלקי אלוקים לעולם (תהלים עג) לבדך ואין לזרים איתך (משלי ה) וישראל לא אבה לי (תהלים פא) ומשעבדין את ליבם לאביהם שבשמים (מס' ר"ה) למתי אעתיר לך ולעבדיך (בא) לבבנו לאהבה

וליראה את (ברכת אהבה רבה) לה' אלוקינו והנגלות לנו (נצבים) ואנכי אהיה לכם לאלוקים (ירמיהו חא) ונתתי להם לב אחד (יחזקאל יא) והיו אלה לכם לחקת (פרשת מסעי) העירה והקיצה למשפטי אלוקי וה' לריבי (תהלים לה) ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה (וישלח) לכה איתנו והטבנו לך (בהעלתך) ואקח אותה לי לאשה (פר' לך) לך לאלקים ולזרעך אחריו (שם) ואנכי לא אוכל להמלט (פר' וירא) אמו ותהי לו לאשה (שם) לאכול ויאמר לא אוכל (חיי שרה) ולקחת אשה לבני ליצחק (שם) ותתן אותה ליעקב לאשה (ויצא) לאברהם וליצחק לך אתננה (שם) לבדו לאמו ואביו אהבו (ויגש) ולקחתי אתכם לי לעם (שמות) למתי אעתיר לך ולעבדיך (וארא) את לבו ואת לב בא וקדשת אותם לכהן לי (תצוה) ואתנה לך את לוחות (תצוה) לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת (תצוה) אתם לזרעכם ונחלו לעולם תשא לחטאת ואיל אחד לעולה (מצורע) לה' גורל אחד לעזאזל (אחרי) ואני אתנה לכם לרשת (קדושים) ונתן לאשר אשם לו (במדבר) לכם לציצית וראיתם אותו (שלח) והי' אלה לכם לחקת (מסעי) והוא לא אויב לו (שם) לתת להם ולזרעם ארץ (עקב) אחריך לגר ליתום ולאלמנה (תצא) לפניך והשבת אל לבבך (נצבים) ותשורה אין להביא לאיש (שמואל א' ט') ואנכי אהי' לך למשנה (שם כ"ג) לעבדך והושיעה לבן אמתך (תהלים) ויתן אותם לרחמים לפני (תהלים) לבושה ותשחק ליום אחרון (משלי י') ונתתי את לבי לדרוש את לבי לדרוש ולתור (קהלת) וטוב לעינים לראות את (שם) להוסיף וממנו אין לגרוע (שם) וכבודי לאחר לא אתן לא אתן ותהלתי לפסילים (ישעי' מ"ב) למשפט ונקמה לא אנק (ירמ' ל) ועשית אותם לך ללחם (יחזקאל ד') לעץ אחד והיו לאחדים (שם) ל"ז) איפה לפר ואיפה לאיל (שם מ"ה) ואני אהיה לך לאב (דברי הימים כ"ח) ליהודים ורצוי לרוב אחיו (אסתר) אחד לדין ואחד לצדקה אחד לו ואחד לדוד אחד לכסא ואחד לשרפרף (חגיגה י"ד) למענך אלוקינו ולא לנו (סליחות) איזה לחרב ואיזה לרעב איזה לרעב ואיזה לשובע (תפילת ר"ה) וישלחני אלוקים לפניכם לשום (ויגש) קמתי אני לפתוח לדודי וידי (שיר השירים ה)

לשובע ולא לרזון אמן

לחיים ולא למות אמן

לברכה ולא לקללה אמן

בענין אמירת המזמור לדוד ה' אורי וישעי בחדש אלול

חדש אלול הוא חדש הרחמים ויש בו מנהגים רבים וכמבואר בשו"ע ונו"כ בסי' תקפ"א ובאריכות בביאור בחיי אדם סימן קלח.

וז"ל הפרי צדיק על חדש אלול, ואחד המנהגים הוא אמירת מזמור כ"ז בתהילים לדוד ה' אורי וישעי ממי אירא וכו' הנאמרת לאחר תפילת שחרית או מנחה וערבית כפי שמבואר בבעל הטורים פרשת נצבים כתב רמז על חודש אלול מר"ת הפסוק ומל ה' אלהיך א"ת לבבך ואת לבב זרעך ראשי תיבות אלול, לכך נהגו להשכים ולהתפלל סליחות מר"ח אלול ואילך, וכתב וכן לולא האמנתי לראות בטוב ה', לולא אותיות אלול שמאלול ואילך חרדתי לנגד ה' עיין שם, ונרמז בפסוק ומל לרמז שבחודש אלול הוא זמן התשובה וכתרגומו ויעדי ה' אלהיך ית טפשות לבך וכו' וכן בתיבת לולא נרמז אותיות אלול שאז הזמן לתקן מעשיו כדי שלא יגרום החטא כמו שנדרש מפסוק זה בגמרא ברכות ד.

וזה כונת הבעל הטורים שכתב שמאלול ואילך חרדתי נגד ה' שזה נרמז בלולא כאמור ומטעם זה אומרים מזמור הזה בחודש אלול מפני שנזכר בו פסוק זה שמטעם שנדרש אורי בראש השנה וישעי ביום הכפורים ולא היו צריכין לאומרו רק בראש השנה ויום הכפורים רק מפני שבו נרמז שבאלול צריך לתקן מעשיו שלא יגרום החטא שמראש חודש ואילך מתחילין ימי רצון שאז עלה משה רבינו ע"ה לקבל לוחות אחרונות והובא בטור או"ח סימן תקפ"א מפרקי דרבי אליעזר פרק מו שאז העבירו שופר במחנה ולכן תקנו שיהיו תוקעין בראש חודש אלול והקדוש ברוך הוא נתעלה באותו שופר דכתיב תהלים מז,ו עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר ומפרשים שעלה שם אלהים שהוא מדת הדין ונעשה שם הוי"ה שהוא מדת הרחמים באותו שופר וכמו שאמרו מד' תהלים פמ"ז כיון שתוקעין בשופר הוא עולה ומהפך מדת הדין למדת הרחמים וכו' ואח"כ תוקעין בכל החודש להזהיר על התשובה שאז הם ימי רצון ולכן מתחילין לומר מזמור זה דכתיב בו לולא וגו'.

ובשל"ה הקדוש במס' ר"ה רמז בר"ת אני לדודי ודודי לי שיר השירים ר"ת אלול שאז הזמן שיתעוררו ישראל בתשובה באתערותא דלתתא כמו שנאמר ושבת עד ה' אלקיך וגו' אז ודודי לי באתערותא דלעילא כמו שנאמר ומל ה' אלהיך וגו' וזה הרועה בשושנים שם דישראל נמשלו לשושנים דכתיב על כנסת ישראל כשושנה בין החוחים, וזה ההכנה שיהיה אח"כ אורי בראש השנה וישעי ביום הכיפורים

ובספר הקדוש שער המלך כתב בספרו פ"א למה רימז הרמז לולא אותיות אלול
לאחוריו ולא לפניו כי כמו שהצבי רץ ומחזיר פניו לאחוריו כ"כ האדם שהוא רץ בכל
שנה ואינו יודע למה רץ ועל מה צריך בזה החודש להחזיר פניו לאחוריו להשגיח מה
שפגם בכל חדשי השנה.

ומובא בס' ליקוטי יעקב בשם הגאון הגדול הצדיק רבי יצחק בלזר זללה"ה אשר אמר
בשם רבו הרב הגאון הגדול הצדיק רבינו רבי ישראל סאלאנטער זללה"ה דאיתא
במדרש עה"פ ה' אורי וישעי ממי אירא, אורי בראש השנה וישעי ביום הכיפורים.

והנה לכאורה קשה דהלא ידוע דהקב"ה שוקד על טובת ישראל ורוצה בהצלחתם
ויוהכ"פ הוא יום סליחה ומחילה יום שנמחלין עוונותיהן של ישראל ור"ה הוא יום הדין
אשר כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וכל
מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה וא"כ למה לא ציוה הקב"ה לעשות יוהכ"פ מקודם
ואחר שיטהרו מעוונותיהן יעשו ר"ה ואז יוכלו לזכות ביום הדין לשנה טובה וברכה.

ותירץ כן שבועדאי הקב"ה רוצה בטובתן של ישראל ועבור זאת גופא ציוה לישראל
לעשות מקודם ר"ה דוקא, יען כי מעומק חכמתו העליונה הקב"ה יודע לבבות בני אדם
כי רחוקים המה מאוד מדברים רוחניים כמו סליחת עוונות ועוה"ב וכד' להיותם פה
בעולם השפל וכל הרגשם הוא רק בדברים גשמיים כמו בני חיי ומזוני ולא יוכלו לעלות
פתאום למדריגה הגבוהה לזאת ציוה להם מקודם לעשות ר"ה שבו דנים את האדם על
דברים גשמיים דברים שיש לו בהם הרגש גדול וכאשר יחם לבבם בבקשתם על זאת או
אז אולי יוכלו לצעוד הלאה גם ליוה"כ שהוא עומד על דברים הנעלים לסליחת עוונות
וכד' וזהו כונת המדרש אורי זה ר"ה ר"ל שעל ידו הוא מאיר אותנו לעלות מעלה וע"י כן
ישעי זה יוהכ"פ אבל אם היה יוהכ"פ מקודם לא יוכלו להוושע בו וכנ"ל. עכ"ד.

ועל כן בימים אלו אנו מתכוונים הכנה רבתא לבוא אל הקדש, ועל כן נוהגים לומר בו
מזמור זה המרומז בו ר"ה ויוה"כ, ומקורו מהספר שם טוב קטן נדפס לראשונה בשנת
תס"ו מהרב בנימין בינוש הכהן על פי כתבי האר"י ז"ל, וכ' שם שהאומרו מר"ח אלול ועד
ש"ת אפי' גזירה רעה עליו מן השמים יכול לבטלה ומבטל את כל המקטרגים ויצא זכאי
בדין. עכ"ל.

אך יש שערערו על אמירתו ונהגו שלא לאומרו בהם הגר"א כמבואר במעשה רב סימן נג
ולמרות זאת נדפס בסידור הגר"א ע"י המדפיסים, והיהודי הקדוש מפשיסחא והדברי
חיים וכמבואר בשו"ת דברי יציב ליקוטים והשמטות סימן נב וז"ל, אחדשת"ה היות שבא
על דברי תורה במנהגי רבן של ישראל אאז"ל הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע, חשתי
להשיבו. האומנם כי מי אנכי לחוות דעת בדבר שדו"ז הגה"ק בעל דברי יחזקאל נהג
אחרת, והוא ממקור קדוש יהלוך מהחיד"א הובא במטה אפרים [סי' תקפ"א ס"ו], והוא

בסידור האריז"ל מהר" שבת, ובסה"ק שם טוב בהבטחות גדולות להאומרו, והובא בקצה המטה על המט"א [ס"ק ט"ו]. ולעומת זה שמעתי מסבי קדישא שנשאל אא"ז על מניעתו לאמרם, השיב בזה הלשון, מה שלא הובא בש"ע ובכתבים איני אומר. ומה אענה פה דבר וחצי דבר, ולא באתי אלא ליישב מנהג אבותי הקדושים עפ"י מה המובן לי בפשיטות מנגלות התורה [וע"ע לעיל סימן י"ט].

בברכות ס"א ע"א ואמר רב הונא אמר רב משום ר"ם לעולם יהיו דבריו של אדם מועטין לפני הקדוש ברוך הוא שנא' אל תבהל וגו', ועיין במהרש"א מה הוסיף על לשון המקרא. אולם בדברי חמודות על הרא"ש ס"ק צ"א וכ"כ לעיל בסימן פ"ד מה שנ"ל בענין המרבה בתחנונים, ועיי"ש שעיי"ז ממעטין הכוונה וממעטין בלימוד התורה עיין שם, ונראה דמפרש בזה דברי ר"ם שגם לפני הקדוש ברוך הוא בתחנונים ימעט. ובאמת כן פירש הספורנו בקהלת [ה' א'] האי קרא, והאבן עזרא שמה ידועין דבריו על הקליר, אבל כולם נחתי לזה שהמרבה ממעט הכוונה וטוב מעט, והרי"ף והרא"ש פסקו האי דר"ם להלכתא.

וזה כוונת המג"א סימן א' ס"ק ז' העקדה כתב הבחיי שאין די באמירה, וביד אפרים עשה ט"ס שבחיי כתב זה על פ' עולה ותהלה לדוד עיין שם, אבל האמת לדעתי שהמג"א בכוונה ציין על העקדה, שרצה לרמז שגם העקדה שהוא להזכיר זכות אבות ועקדה העיקר רק בכוונה להבין הדברים ולכוון נפשו להשם. ועיין בצדה לדרך מאמר א' חלק א' פ"ה ואף על פי שאחז"ל מאצ"כ לא אמרו אלא במצוות המעשיות אבל התפלה עיקרה בלב עיין שם דברי קדשו. ועיין בש"ע הרב סימן א' ס"ט דמי שיש לו לב להבין ת"ת עדיף. ועכ"פ נראה ברור שלזה הקדים המחבר [בסעיף ד'] האי דטוב מעט בכוונה להאי [דסעיף ה'] שטוב לומר פרשת העקדה וכו'.

ולזה עתה אשר בעוה"ר כשל כח הסבל וכל תפלותנו רק משפה ולחוץ, וכבר אמר רבינו קדש הקדשים רמ"ל [מסאסוב] שאלמלא לא חטאתי אלא מה שאני מברך מאה ברכות בכל יום די [במכתב הנדפס בסוף חי' הרמ"ל], ומה יענו איזובי קיר, האיך לא נבוש ולא נכלם להזכיר שמו הגדול והנורא ומחשבותינו בהבלי הבליים. וזה כוונת רבן של ישראל בענותנותו הקדושה, שרק ההכרח לא יגונה מה שמוזכר בש"ע ובכתבים אין ברירה ומההכרח לומר כמו כל קיום המצות, אבל מה שאפשר לפטור ממנה יותר טוב לכגון דידן שאין כדאין, כמו שאומרים [קודם התפלה] במי אנכי שאזכה, ואי אפשר לנו לדמות לקדושים עליונים אשר תקנו באמירתם ותפלתם בזווגי מידות הקדושות והבן.

וא"כ אם התנא האלקי הדברי חיים אמר כן מה נוכל אנחנו יתושים לענות אחריו. ויותר נאה לנו לקבוע שיעור קטן בש"ע לידע המעשה אשר יעשון ושלא להכשל ח"ו, ולהתבונן בהלכות תשובה שנדע עכ"פ ערך עצמינו. ולזה אצל אמו"ר הגה"ק זללה"ה לא אמרוה,

וכן בכל בתי מדרשות שנהרו אחרי מנהגי האר"י בעל דברי חיים זללה"ה, כי יותר לפנינו לכוון ולהוסיף אפילו רק אותן רגעים של המזמור לתפלה של שמ"ע, ולכוון בברכת אבות שמעכב בדיעבד עפ"י דינא דש"ס [ברכות ל"ד ע"ב ובשו"ע או"ח סי' ק"א ס"א], וטוב מעט בכוונה.

אך אם אצליכם אנשים המכוונים באמת ולבם נכון להשי"ת ורוצים לאמור המזמור מי יעכב על ידם לומר מזמור תהלים לכבד להשי"ת ולבקש ממנו, אך לקביעות ולחיוב נאמר דברינו שאנשים כמוני די לי בזה שאוכל לכוון בק"ש וברכותיה ותפלה חיובית. עכ"ל.

ובשו"ת דברי משה להגר"ס הלבשרשטאם זצ"ל בסי' לה כתב וז"ל, מקובלני מבית אבותי כי מכיון שתקנת אמירת המזמור לדוד ה' מר"ח אלול בסוף התפילה הוא מן הספר חמדת הימים אשר יש עליו עוררין כידוע ואכמ"ל לכן לא נהג זקננו הגה"ק מצאנז זיע"א לאמרו ומצאתי מפורש בזה דברים להרה"ק מראזלא זיע"א במכתב שנדפס בריש ספר לב שמח החדש שכתב בתוה"ד וזל"ק ובאמירת לדוד וכו' ידוע בודאי אלי שרבינו הקדיש מאור הגולה החוזה מלובלין ז"ל לא הי' אומרו וכן תלמידיו הקדושים היהודי הק' ורבינו זקני הק' מזידיטשוב ז"ל ורבינו חו"ז מראפשיץ ז"ל לא היו אומרים לדוד מחמת טעם זה וכשהייתי בשנת תרפ"ז בקארלסבאד והי' שם הגה"צ מפאריסוב בארץ פולין נכד של היהודי הק' ז"ל ואמר לי שמקובל בידו בוודאי מרבינו היהודי הקדוש זצ"ל זקינו איש מפי איש שלא אמר לדוד מחמת ששמע מרבו הקדוש מלובלין ז"ל שזה הדבר אמירת לדוד הוא מן הספר חמדת ימים ושמחתי מאד בזה כמוצא שלל רב וגם הגה"ק מצאנז ז"ל לא אמר לדוד והצדיקים שאמרו לדוד בודאי לא היו יודעים שהוא מן הספר הנ"ל שאילו היו יודעים לא היו אומרים רק היו רואים בהסידור נראה כוונתו לסידור רבי שבתי הנ"ל היו סוברים שהוא מרבינו האר"י הק' ז"ל אבל לא כן הוא עכ"ל.

הרי לפנינו טעמא אלימתא בדבר מנהגו בקודש של זקני רבינו מצאנז זיע"א שלא נהג באמירת מזמור לדוד ונראה שהתזיק דרכי רבותיו ה"ה זקני הרה"ק מראפשיץ ומזידיטשוב זי"ע כמוכא לעיל שגם הם לא היו נוהגים לאמרו וכן אמנם המנהג אצלינו ובבתי החסידים ע"ד של אא"ז הגה"ק מצאנז זיע"א שאין אומרים וכו"ל וכן ראיתי מוכא בספר ילקוט אוהב ישראל בקונטרס הליכות ומנהגים אות נ"ג שלא נהג הגה"ק מאפטא זי"ע וצאצאיו הק'. ומה שזה הובא כבר בשם טוב קטן ועוד שקדמו לחמדת הימים אך לא כתבו לאמרו בציבור מה שאין בחמדת הימים. עכ"ל.

אך האמת שגם בחמדת הימים לא כ' לאמרו בציבור. וצ"ע. וגם הרבה מתלמידי המגיד בהם בעל הנועם אלימלך שמקובל שהיה אומרו ובעל התניא כמוכא בסידור.

מ"מ גם החיד"א בספרו ססנן יאיר בסופו כ' שסגולתו רמה וז"ל להצלחה ולשמירה יאמר מזמור לדוד ה' אורי וכו' כל אחר תפלה שחרית מנחה וערבית מר"ח אלול עד מוצאי יוה"כ וכו' ומה טוב לאמרו כל השנה אחר שמ"ע ולפחות כל יום ויאמרו בכוונה אחר תפילת שחרית וימצא לחיים יעו"ש והאי דקבעו מתחילה מר"ח אלול ואילך יען שהוא מתקרב ליומא דדינא דראש השנה ואז יהיה עת לחננה ועיין גם בס' דרך ישרה ז"ל דכ"ט ע"ב באמירתו שסגולה גדולה לומר מזמור זה כל ימות השנה ולא רק בימים אלו. ובחומת אנך כ' שאומרים אותו בכל ג' התפילות. ויעויין עוד בסהק שער המלך על הימים נוראים מה שהאריך בסוד אמירת לדוד ה' בחדש אלול.

ולמעשה נהגו החסידים לאמרו בשחרית ומנחה כמובא במ"ב בס' תקפ"א ס"ק ב, ובנוסח אשכנז נהגו בתפילת שחרית וערבית. ובמקום אמירתו גם יש דעות, יש שאמרוהו לאחר שיר של יום כמו' במ"ב שם ויש שנהגו לאמרו לאחר שמונה עשרה לאחר תחנון וכמובא בס' שער הכולל על סידור הרב ובטעם הדבר כ' בליקוטי מהרי"ח כי יש במזמור זה י"ג פעמים שמות הוי"ה כנגד י"ג מידות של רחמים ולכן ביום שקוראים בתורה יש מקום לאמרו בפתיחת הארון יעו"ש.

ולכאורה יסודם של המנהגים תלויים בעיקר בהבנה האם אמירת המזמור הזה קשור לתפילה ותקנוהו בתפילה ואזי המקום לאמרו הוא בתוך התפילה כמו כן אפשר לאמרו בלילה ואינו כאמירת מקרא שאינו נאמר בלילה כי הוא חלק מהתפילה, אך אם הוא נאמר באלול ללא קשר לתפילות וכאמירת התהילים הנהוגה באלול הרי שאין לאמרו בערבית.

ולענין אמירת ברכו בתרא הביא בקובץ תל תלפיות שאומרים בסוף התפילה דעת החזו"א לאמרו אחרי לדוד ה' דתקנוהו מפני המאחרים לבא ולא שמעו בתחילה ברכו לכן אומרים בסוף התפלה אך רבים נהגו שלא לשנות מבכל ימות השנה ואומרים אותו אחרי עלינו וכל מקום יעשו כפי מנהגם.

המנהג לאמרו עד שמיני עצרת ועד בכלל וכמבואר במטה אפרים ובמשנה ברורה שם, והטעם לאמרו גם בשמיני עצרת ביאר בקצה המטה סקי"ג כי בספר מטה אפרים סמך המנהג על דרש המדרש אורי בר"ה וישעי ביו"כ כי יצפני כסוכו רמז על סוכות ע"כ אומרים אותו עד יום האחרון של סוכות וגם בשמיני עצרת משום ספיקא דיום השביעי של סוכות. אך בס' עבודת הקדש וכן כ' בסידור הרב שאומרים אותו עד הושענא רבא ובטעם הדבר האריך לבאר בשער הכולל. ונהרא נהרא ופשטיה.

בענין אמירת תהלים בחדש אלול

כתב בסה"ק ליקוטי מוהר"ן תניינא תורה עג מי שרוצה לזכות לתשובה, יהיה רגיל באמירת תהלים, כי אמירת תהלים מסוגל לתשובה וכו' וזה שאנו רואין שבימי תשובה, דהיינו באלול ועשי"ת כל ישראל עוסקין אז באמירת תהלים, כי אמירת תהלים מסוגל לתשובה כנ"ל. וע"כ הוא דבר גדול מאד, לעסוק תמיד באמירת תהלים. כי תהלים הוא התעוררות גדול מאד מאד להש"י, אשרי שיאחז בו: עכ"ל.

ופסק המ"ב בסימן תקפא ס"ק ג, נוהגין בכל יום של ימי החול מר"ח אלול ואילך אחר התפלה אומרי' בצבור עשרה מזמורים [וביה"ר שלפני אמירתו יש לדלג תיבות בהם שבעים שנה] וכיון שא"א ספר שלם י"ל בזכות מזמורי תהלים שקראנו לפניך וכו' ואחר היה"ר אומרים קדיש ואם אין עשרה בשעת אמירת תהלים וממתינין על אחד שישלים המנין יש לשייר מזמור אחד ויאמרוהו אחר שישלימו עשרה ויאמר קדיש ובימי התשובה שבין ר"ה ליוה"כ אומרים יותר מעשרה מזמורים כדי לגמור התהלים פעם שלישית קודם יוה"כ [מטה אפרים]:

ויעוי' שם במטה אפרים ובאלף למטה שכ' שע"י אמירת תהלים דוחים כל מיני מקטרגים ומסטינים בימים אלו. וז"ל השערי תשובה בסי' תקפ"א ס"ק א, וע"ש שכתב בטור ברקת שיותר טוב בימים אלו להרבות סליחות ותחנונים עם הצבור מלמוד וכתב בר"י שכן ראה לקצת רבנים שתמיד היו עוסקים בגופי הלכה ובחבורים ובחודש אלול היו מניחים קצת מסדרם ללמוד גירסא רק תחנונים. עכ"ל.

וז"ל בעל סדר היום בסדר יום הקדוש, עם כל זה אפשר שרמזו שכל אחד ואחד ישתדל להשלים ספר תהלים ויעבור את כולו בזה היום הנורא, והוא דבר נאות וסגולי לכל בעל תשובה ולכל מבקש רחמים, לקרוא בזה הספר כי ימצא בו מבוקשו והאל יתברך ויתעלה יענה אותו בו. וכן התפלל דוד המלך עליו השלום ובקש רחמים על כל עוסק בספרו שלא ישוב ריקם, ורוב מזמוריו בנויים ומיוסדים על עניני תשובה. וכן ראיתי רבים ונכבדים בעלי נפש, אשר קורין כל ספר תהלים ביום כפור וכן ראוי לעשות, וזה המנהג הוכחה גדולה לזה. עכ"ל.

ויעוי' בסה"ק הפלא יועץ (ערך סגולה) מה שהאריך בסגולות לתשובה וזכיה בדין והביא הרבה סגולו מהס' ציפורן שמיר להחיד"א ובתוכם אמירת תהלים בשמחה.

וכ' בס' רחמי אב או' נז, להזהר מאוד באמירת תהלים בכל יום כי בשתיים יחשב בנגעים וכעוסק כי התורה ובעמוד העבודה בעמול ואהלות כמובא בגמרא ומסוגל לכל דבר וקבלה מן רבינו אלימלך כי האומר ג פעמים כל התהלים ביום א הוא חשוב כתענית משבת לשבת האומר ג"פ ביום אחד כל התהלים הוא חשוב כחרב וחגית נגד היצה"ר אך הכלל ידוע כי טוב מעט בכוונה מהרבה שלא בכוונה גם שמעתי אומדים בשם תלמידו רבינו מוהד"ס מרימנוב. עכ"ל.

ובספר שער הלך על הימים נוראים כ' וז"ל, והנה ראיתי בכמה מקומות מאז ומקדם גם אבותי ספרו לי המנהג הזה והיפה מר"ח אלול ועד יום הכיפורים תכף אחר התפילה לומר ספר תהילים בבכי ובנעימה האחד היודע לזמר ולדבר יעמוד לפני התיבה וכל הקהל עונים אחריו אמרתי גם כן לעשות הישר והטוב המנהג הזה בעירנו כי העיקר בחדש הזה להכרית ולהבריא את הפתנים הנאספים עד חג האסיף לאסוף אותנו, לכן אנו באים בחדש הזה שהוא יוסף להוסיף ומאן דיוסיך מוסיף ולא יאסף ואין לך דבר העומד בפני המקטרגים כמו ספר תהילים הנקראים מזמורים שבהם יוכל לזמר ולהכרית את כל הקוצים והחוחים הסובבים את השושנה העליונה ומחמת שאנו צריכים דוקא בזה החודש לבער את הקוצים ידרוש על כל קוץ תהילים בכוונה ובבכיה לאמר בכוונה ובבכיה לאמר התפילה שאחר כל ספר ושלא יהיו פחות מעשרה שיאמרו את השלש עשרה מידות בסוף יהי רצון ובאם יש איזה מקום ועיר שאינם יודעים את המנהג הזה ראוי להודיעם שלא ימושו מן הספר תהילים כל החודש ויהא חשוב כאילו עסקו בנגעים ואהלות וזכות דוד המלך ע"ה יעמוד להם להוציא אור משפטם לחיים ולשלום. עכ"ל.

יעוי' במ"ב בסי' ו' סעי' ב' שכתב בשם הלבוש שיש לומר תהלים קודם התפילה, ובתשו' התעוררות תשובה כתב שאם אומרים בדרך תפילה ותחנונים יש לאומרו לאחר התפילה, יעוי' בהערות על המשנה ברורב מהדורת דירשו.

מנהג כתיבת מכתבי ברכה בחדש אלול

כתב המהרי"ל בהלכות ימים הנוראים, אלול לעולם ר"ח שני ימים והוא ראש מניינו מן השני לא חל רק באחד מימי אבד"ו ודרש מהר"י סג"ל כתיב נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים (ירמיהו ד, ג) על כן צריך כל אדם להסיר השרשים הרעים ורוע מעלליו קודם יום הדין של ראש השנה וירגיל את עצמו כל ימי אלול להיות רגיל בהן בעשרת ימי התשובה

ואמר שכתב באו"ח (כוונתו לבעל הטורים אך בטור שלפנינו ליכא) דכל ימי אלול ישב כל אדם קודם סעודותיו וקודם שינתו וישתומם על עצמו ויפשפש במעשיו להתוודות עליהם בימי תשובה העולין לקראתו.

אמר מהר"ש משנכנס אלול כשכותב אדם אגרת שלום לחבירו צריך לרמוז בהתחלתו שמבקש עליו להשיבו לטוב השנה הע"ל על דרך בשנה טובה תכתב ותחתם או תולה ארץ על בלימה ייטיב לך כתיבה וחתימה וכה"ג וכך נהג מהר"י סג"ל ואגב גררא מורה מהר"ש דלא לכתוב תיבת שלום שלם באגרת אך נקודה על הוי"ו וכן הוא בתשב"ץ קטן סי' תיח שהוא אחד מן שמות הקדש. והובא ברמ"א בשמו בשולחן ערוך יורה דעה הלכות ספר תורה סימן רעו סעיף יג וז"ל, ואסור לכתוב שם לכתחלה שלא בספר, דיוכל לבא לידי בזיון, ולכן נזהרין שלא לכתוב שם באגרת. ויש נזהרין אפילו במלת שלום, שלא לגמור כתיבתו. וכ' הש"ך שם ס"ק ט"ז, ורוב העולם אין נזהרים בזה כך כתוב בתשובת הרא"ש כלל ג' סי' ט"ו דמותר. והפתחי תשובה שם ס"ק כח כ', ועיין בתשו' רדב"ז החדשות סימן ר"כ שכתב דמה שיש ליזהר היינו בזמן שאילת שלום דבאותה שעה מתכוין לתת שלום לחבירו מאת בעל השלום כמו שאמר בועז לקוצרים ה' עמכם אבל אם בא לכתוב שיש שלום בעולם או בין פלוני לפלוני וכיוצא בזה שהוא ספור דברים אין צריך ליזהר שהרי אינו מכין לשם ולא חייל עליה קדושה ולהכי מותר לכתוב מלת אמת.

ובספר קצה המטה על המטה אפרים בסי' תקפ"א מבאר את דעת המקילים בזה יעוי"ש.

ועיני עוד מה שנחלקו הב"ח והט"ז בסי' פד האם מותר לקרוא לאיש ששמו שלום בבית המרחץ. ויעוי"ב בס' רוח חיים פאלאג'י ובס' פתח הדביר שמחמירים בזה. ולמעשה החיי אדם מיקל בזה רק שבמ"ב שם סק"ו כתב לכתחילה להחמיר גם בקריאת שמו וגם בכתיבת איגרת לחבירו

ובענין כתיבה על גבי מחשב כפי שנהוג כיום לשלוח אגרות מאחד לחבירו יש יותר מקום להקל בזה והארכתי בזה במקום אחר.

מנהג תקיעת שופר בחדש אלול

יסוד המנהג

בפרקי דרבי אליעזר פרק מה (הוצאת חורב) איתא, ובר"ח אלול אמר לו הקב"ה עלה אלי ההרה והעבירו שופר במחנה, שהרי משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר ע"ז והב"ה נתעלה באותו השופר, שנ' עלה אלהים בתרועה, וכן התקינו חכמים שיהיו תוקעים בשופר בראש חדש תשרי בכל שע"ה שנה ושנה. עכ"ל. הרי שהתקיעה בראש השנה היא בגלל ר"ח אלול, ולגירסא זו צ"ע מדוע נקבע ר"ה למצות התקיעה מאחר והיה באלול ולא בתשרי.

אך בספר המנהיג הלכות ראש השנה עמוד שכח כ' מנהג צרפת להתחיל מר"ח אלול ואילך לתקוע בכל יום, ויש לי סמך לדבר בפרקי ר' אליעזר, בר"ח אלול אמ' הקדוש ברוך הוא למשה עלה אלי ההרה והעבירו שופר בכל המחנה שהרי משה עלה להר ואל יתעו עוד ישראל אחר ע"ז והקב"ה נתעלה באותו שופר שנ' עלה אלהי בתרוע' י' בקול שופר, לכן התקינו לתקוע בר"ח אלול בכל שנה ושנה, והצרפתי עושים אף משם ואילך. אב"ן. וגירסתו היתה אכן שיש לתקוע בר"ח אלול ולא בתשרי שזוהי מצות עשה דאורייתא נפרדת.

ואכן גם בפרקי דר"א מהדורת ויניציא שנת ש"ד ראיתי שתיקונו לתקוע בר"ח אלול בכל שנה ושנה, וכך הגירסא בפרקי דר"א עם ביאור הרד"ל. וכ"כ בספר שבולי הלקט סדר ראש השנה סימן רפא וז"ל, יש מקומות שנוהגין לתקוע בשופר בלילי ראש חודש אלול ומצאתי לרבינו נסים ז"ל מה שנוהגין החכמים שתוקעין בשופר בראש חדש אלול מצאתי לו עיקר במדרש וכך כתוב במקצת הגדות בראש חדש אלול אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה עלה אלי ההרה והעבירו שופר בכל המחנה משה עלה להר לקבל לוחות אחרונים שלא יתעו עוד אחר ע"ז והקב"ה נתעלה בתרועה ובאותו שופר שנאמר עלה אלהים בתרועה לכן התקינו חכמים שיהיו תוקעין בשופר בראש חדש אלול בכל שנה ושנה והכי איתא בפרקי ר' אליעזר. עכ"ל.

ובס' הרוקח סי' רז כ' וז"ל, למעלה כתוב תוקעין בשופר מראש חדש אלול כי כן התקינו שיהיו תוקעין מ' יום עד יום הכפורים על שם מ' יום אחרונים שעלה משה למרום ואמר לתקוע בכל יום כדי שלא יטעו עוד בע"ז ובזה המלכות אין תוקעין כי אם עד ר"ה.

והרד"ל כ' שם, שגירסת הטור בפרקי דר"א היתה, מר"ח ולא בר"ח, והיינו שתוקעין כל החודש. וכ"כ הבעל המאור בסוף מס' ר"ה.

ואכן ז"ל הטור סי' תקפ"א, תניא בפרקי ר"א בר"ח אלול אמר הקדוש ברוך הוא למשה עלה אלי ההרה שאז עלה לקבל לוחות אחרונות והעבירו שופר במחנה משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר ע"ג והקב"ה נתעלה באותו שופר שנאמר (תהלים מ"ז) עלה אלהים בתרועה וגו' לכן התקינו חז"ל שיהיו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה וכל החדש כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה שנאמר (עמוס ג') אם יתקע שופר בעיר וגו' וכדי לערבב השטן וכן נוהגין באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפלה. עכ"ל. ובביאור דברי הטור יעויי' בשו"ת בנין שלמה (כהן מו"צ דוילנא) סי' סא.

ובס' גבעת שאול לרבי שאול בראך כ' סמך לתקיעת שופר דאלול מהפסוק בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה', היינו שיש לתקוע קודם יום הדין שאומרים בו המלך.

הרי שלמעשה יש ג' טעמים בתקיעה זו. א' שמשה תקע בעלותו להר, ולטעם זה התקנה לכאורה היתה רק בר"ח אלול. ב' לערבב השטן ולטעם זה והבא אחריו יש לתקוע כל החודש. ג' לעורר העם בתשובה. ויעויי' עוד בס' קב הישר פמ"ח מה שהאריך במנהג זה. כמו כן יעויי' עוד בשל"ה הק' מסכת ר"ה תורה אור אות נא והלאה מה שהאריך בטעם מנהג זה וחשיבות שמיעת תקיעת שופר בחדש אלול.

ובס' מנהגים טירנא הוסיף שמכאן הסמך לתקיעה כל החודש ולא רק בראש חדש כי כתוב תקעו בחדש שופר, והיינו כל החודש. וכ"כ בלבוש.

וז"ל הרמ"א, שם, ומנהג בני אשכנז אינו כן, אלא מראש חדש ואילך מתחילין לתקוע אחר התפלה שחרית, ויש מקומות שתוקעין ג"כ ערבית. עכ"ל. וערבית הכוונה אחרי תפילת מנחה כמבואר באגרות משה או"ח ח"ד סי' כא בשם החיי אדם ולא בלילה כי בלילה אין לתקוע כלל כמו' בערוך השלחן סעי' יב שהתקיעות מעוררות המידות העליונות ואין עושין התעוררות בלילה, עכ"ל. אך לעיל הבאנו בשם השבולי הלקט שהתקנה היתה לתקוע בלילי ר"ח אלול משמע שאין חשש לתקוע בלילה. וצ"ע.

אך אין מברכים על תקיעה זו כי היא רק הכשר למצות חזרה בתשובה או זכר אך לא מצוה בפני עצמה כמו בראש השנה. כ"כ בתשו' דברי יעקב (הרב יעקב שור מקיטוב) מהדו"ת סי' יא.

ביום אדר"ח או בדר"ח

וכ' המשנה ברורה שם, יש מתחילין מיום ראשון דר"ח ויש מתחילין מיום שני דר"ח וכ"כ בסי' דה"ח. ויש לתקוע בכל בוקר אחר התפלה. עכ"ל.

ויסוד מחלוקת אלו הפוסקים היא, דעת המהרש"ל בחכמת שלמה עמ"ס שבת פט., שארבעים יום יש רק אם תוקעים גם ביום א' דר"ח כי אלול הוא חדש חסר, וכ"כ הלבוש והא"ר שבמקום שאין מנהג יתקעו ביום א' דר"ח. אך המג"א בס"ק ב' חולק עליו וכ' שאין לזוז מהמנהג לתקוע בב' דר"ח כי בתוס' בב"ק פב. מבואר שבשנה שמשה עלה למרום אלול היה מעובר. וכך נהגו רוב ישראל. וכמובא בסידור יעב"ץ ובמטה אפרים ובאגרות משה או"ח ח"ד סי' כא.

ולעיל הבאנו בשם השבולי הלקט שכ' שיש נוהגין לתקוע בלילי ר"ח אלול, משמע שנהגו בב' לילות דר"ח אלול גם בלילי אדר"ח.

התקיעות שתוקעים

המנהג הוא לתקוע תשר"ת כמובא במטה אפרים, ובב"ח סי' תקפ"ד הביא בשם הערוך שיש לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת, וסיים שלר"ת די בשתר"ת וכ' שכך המנהג. ויש מקהילות החסידים שנהגו כהערוך, אך רוב העולם נוהג רק בתקיעות תשר"ת.

ולכאורה י"ל דאלו המנהגים תלויים בסברות ההלכה שהובא ברמ"א בסעי' ג, דנהגו שלא לתקוע בערב ר"ה, וב' טעמים נאמרו בדבר, א' כדי להפסיק בין תקיעות רשות לתקיעות חובה, ולכאורה לדעה זו התקיעות בחדש אלול די בתשר"ת, ודעה ב' היא, כדי לערבב את השטן, ולהבנה זו יש לכאורה לתקוע כתקיעות ר"ה שהם תשר"ת תש"ת תר"ת, וכך השטן מתבלבל. ויל"ע.

תקיעת שופר בערב ר"ה

בערב ר"ה לא תוקעים בשופר, למרות שבשבולי הלקט כ' שבערב ר"ה אין מפסיקין לתקוע אך בשאר הראשונים כתבו להפסיק או משום כדי להפסיק בין תקיעות רשות לחובה או כדי לבלבל את השטן.

ער ולכא' נ"מ בין הטעמים היא, המובא במ"ב שם, אם להתלמד מותר לתקוע בערב ר"ה, לטעם א' מותר ולטעם ב' אסור, וכך המנהג. רק בחדר סגור הביא המ"ב בשם הא"ר שבס' האמרכל כ' להקל.

הגר"א בביאורו, כתב מקור להפסקה בין תקיעת רשות לתקיעת חובה מהגמ' בפסחים ק. וביארו האחרונים דבריו, דשם איתא, שבערב שבת וי"ט מי שאכל וקידש עליו היום פורס מפה ומקדש כדי להפסיק בין אכילת רשות לאילת חובה הרי שישלהפסיק ולעשות היכר בין מנהג רשות למצות חובה.

בהגהות המהר"ם מינץ על הס' יוסף אומץ כ' שהמנהג הוא להפסיק בתקיעות אלול ג' ימים קודם ר"ה, ולכאורה זהו חידוש שלא מובא בפוסקים.

מצות ציבור או יחיד

ובס' ציץ אליעזר חי"ב סי' מ"ח כ' שיחיד המתפלל בביתו פטור מתקיעת שופר בחדש אלול כי תקיעה זו נתקנה על ציבור ולא על יחיד. יעוי"ש. וכ"כ ברבבות אפרים ח"א סי' ש"צ. ומה שהביא שם בצי"א מהכרם שלמה מקור להפסקה בין תקיעות רשות לחובה מהגמ' בפסחים הנ"ל כבר ציינו לעיל שכן הוא בביאור הגר"א ובעוד מקומות.

ומי שמתפלל במנין של ספרדים שאינם תוקעים בחדש אלול והוא אשכנזי יחיד שם יל"ע אם יש עליו חובת תקיעה כי אינו במקום שמנהגם לתקוע.

מצוה או מנהג נ"מ בזה

נידון נוסף שראיתי בס' דברי אור להרה"ג רבי יצחק הרשקוביץ שליט"א בענין נטילת שופר ללא רשות, שכ' בשם הס' עולת שמואל ששואל שלא מדעת לצורך מצוה דבר שאינו מתקלקל הרי זה מותר, ובחודש אלול כ' דלהמג"א הוי מנהג וא"כ אינו רשאי ולהט"ז וכלשון הטור דהוי מצוה מדרבנן הרי שיהיה רשאי.

ולכאורה הני ב' טעמים האוסרים לתקוע בער"ה תליא בהגדרה זו האם זה מנהג או מצוה, דאם כדי להפסיק בין תקיעות רשות למצוה צ"ל שזהו רק מנהג ולא מצוה מדרבנן כי הרי בר"ה גופא תוקעים ביום ב' מדרבנן ולא מפסיקים וגם תוקעים עד מאה תקיעות מדרבנן ולא מפסיקים, אך בין מנהג למצוה יש מקום להפסיק וכמו בין סעודת רשות בערב שבת יו"ט לסעודת מצוה, אך לפי הסוברים שתקיעות אלו הוי מצוה מדרבנן צ"ל שטעם ההפסקה היא כדי לערבב את השטן.

אמנם לשון הלבוש הוא, להפסיק בין תקיעות של תקנת חכמים לבין תקיעות שהם של תורה. משמע שאפי' בין מצוה דרבנן לשל תורה יש להפסיק. וצ"ע קצת.

נ"מ נוספת בנידון זה האם זה מנהג או תקנה דרבנן נראה, דהנה בשו"ת רבבות אפרים ח"ב סי' קנט דן במי שעמע באמצע שמו"ע תקיעת שופר דאלול האם עליו להפסיק ולשמוע, ומסיק שם שאסור להפסיק כי זה רק מנהג בעלמא. אך אם נימא דהוי מצוה מדרבנן יש מקום לדון ולומר שיפסיק כדי לשמוע.

אם לא תקעו בשחרית

יתקעו אחרי מנחה כ"כ באגרו"ם או"ח ח"ד סי' כא. ובמ"ב הוצ' דרשו הביא בשם הגריש"א שאי"צ להשלים, ולכאו' תלוי בשאלה אם זה מנהג או חיוב מד"ס. כי אם זה מנהג לכאו' יש לו זמן שעבר כבר.

נישואין בחדש אלול

בחדש אלול נושאים נשים ללא פקפוק¹ ואף במיעוט הלבנה, אך בז' באלול הקפידו שלא לישא נשים, ויש שפקפקו שלא לישא נשים בחדש אלול כלל.²

המקפידים שלא לישא נשים בסוף החדש י"א שבחודש אלול ואדר ותשרי לא הקפידו בזה³. ויש שכ' גם בחודש ניסן⁴ ויש שכתבו גם בחודש מנחם אב מט"ו ואילך.⁵

¹ דרכי תשובה סי' קעט סקי"ח בשם בעל הבני יששכר, ערוה"ש סי' ס"ד סי"ג, שדי חמד ח"ז מהדורת א"י מע' חו"כ או' כג.

² בענין ז' אלול יעוי' לעיל הע' 106, ובענין כל חדש אלול יעוי' בנטעי גבריאל פמ"ח ס"ט.

³ שם.

⁴ שדי חמד.

⁵ טעמי המנהגים תתקצ"ד בקו"א.

אמירת סליחות

ז"ל השולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפא סעיף א נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים מראש חדש אלול ואילך עד יום הכפורים. הגה: ומנהג בני אשכנז אינו כן, אלא וכו' ועומדים באשמורות לומר סליחות ביום א' שלפני ר"ה ואם חל ראש השנה ב' ג', אז מתחילין מיום א' ג שבוע שלפניו. ע"כ.

ומעודי תמהתי מדוע כתב הרמ"א, ומנהג בני אשכנז לא כן, וכי מה אכפת לדעת הרמ"א לומר סליחות אדרבה כל המרבה הרי זה משובח. ויתכן שכוונת הרמ"א שטוב מעט בכוונה מהרבה שלא בכוונה ואם יאמרו הרבה מאד יאבדו במשך הזמן הכוונה וההתחדשות באמירת הסליחות, לכן עדיף לומר סליחות קרוב ליום הדין כביקור מומין בכל הלב והכח.

ויסוד הדברים מבוארים בר"ן על הרי"ף בפ"א דר"ה (ג.) וז"ל, ולפי זה הא דאמרינן בפרק ראווה ב"ד (דף כז א) כמאן מצלינן האידנא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כמאן כרבי אליעזר על יצירת אדם קאמרינן אבל בכ"ה באלול תחלת בריאת העולם הוא ולכך נהגו בברצלונו"ה וגלילותיה להשכים באשמורות הבוקר בכ"ה באלול ומיהו ה"ס כר"א אתיין דאילו לרבי יהושע דאמר בניסן נברא העולם אין לזה ענין כלל ואף על גב דתניא בגמ' [דף יב א] דחכמי ישראל מונין למבול כר"א ולתקופה כר' יהושע ומדמונין לתקופה כר"י אלמא ס"ל דבניסן נברא העולם איכא למיסר דכי מנינן לתקופה כר' יהושע לאו משום דסבירא לן כוותיה במאי דאמר דבניסן נברא העולם אלא לפי שבו התחלת צמיחת האילנות והפירות שכל זה נמשך אחר מהלך החמה התחילו למנות ממנו ומיהו אכתי תמיהא לי דתינח לר"א אבל לר"י דאמר דבניסן נברא העולם אכתי הדרא קושיין לדוכתה למה נדון בר"ה יותר מבשאר ימים ונ"ל שרצה המקום לזכות את ישראל בדינם ורצה לדון את ישראל בזמן שהוקבע לכפרה ולסליחה שלפי שנתרצה הקדוש ברוך הוא ביוה"כ הוקבע יום סליחה לדורות לפיכך גזר השם שיהא אדם נידון בר"ה שצדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים ובינונים הרי גזר דין שלהם אינו נחתם אלא עד יוה"כ שהוא יום סליחה וכפרה הרי נתנה להם תורה זמן כדי שבו יפשטו מעשיהם וישבו אל השם ואפשר עוד שמר"ה ועד יוה"כ התחיל השם להתרצות למשה וביוה"כ נתרצה לו לגמרי ולפיכך רצה הקדוש ברוך הוא לדון בריותיו בזמן שהוקבע לכפרה וסליחה ובהכי אתי שפיר טפי דנקטינן כרבי יהושע דקי"ל כוותיה לגבי ר"א ועוד דהיא דתניא ולתקופה כר"י אתיא הכא כפשטה דסבירא לן דבניסן נברא העולם והא

דאמרי' בפרק ראווה ב"ד [דף כז א] כמאן מצלינן האידנא זה היום תחלת מעשיך וגו' כתבתי עליה במקומה בס"ד ולפי זה אין מקום לקום באשמורת בכ"ה באלול ולפיכך נהגו בגירונ"ה וגלילותיה שלא לקום עד ר"ה ומיהו יש מקומות שמקדימין באחד באלול ויש סמך למנהגן לפי שבו התחילו מ' יום שנתרצה הקדוש ברוך הוא למשה: עכ"ל.

הרי שיש ג' מנהגים בזה, סליחות-א' אלול שבו עלה משה לשמים. סליחות-כ"ה אלול, מנהג ברצלונה. סליחות-ר"ה, מנהג גירונה.

ואכן מנהג הספרדים כדעת מרן הב"י דסליחות מתחילין בא' אלול כמנהג יש מקומות שמזכיר הר"ן בסו"ד ובאליהו זוטא על הלבוש כ' שיש להתחיל מב' אלול כי לא אומרים סליחות בר"ח וכ"כ הפמ"ג והובא להלכה במ"ב בהקדמה לסי' תקפ"א.

אך הרמ"א חידש מנהג חדש, רק שהגר"א בביאורו כתב שמנהג הרמ"א מבוסס על מנהג ברצלונה רק שהיות וכ"ה אלול אינו יום קבוע בשבוע קבעו להתחיל סליחות ביום קבוע בשבוע. (באבודרהם הביא מנהג מט"ו אלול ויעו"י עוד בשבלי הלקט).

ובעשרת ימי תשובה יש כבר מקורות קדומים יותר על אמירת סליחות ותחנונים, כי הרי דרשו חז"ל על הפסוק דרשו ה' בהמצאו-אלו י' ימים שבין ר"ה ליוה"כ. הובא בטור סי' תקפא מדברי הרא"ש בסוף מס' ר"ה.

אך במנהג הרמ"א שנהגו לומר סליחות לפחות ד' ימים קודם ר"ה ממוצ"ש, הגר"א ביאר בדעתו כמו"ש לעיל והלבוש כ' טעם אחר וז"ל המ"ב בשמו, משום שהרבה נוהגים להתענות עשרה ימים עם יוה"כ ולעולם יחסרו ד' ימים מר"ה עד יוה"כ שלא יוכלו להתענות דהיינו ב' ימים ר"ה ושבת שובה ועיו"כ לכך צריך להשלים ד' ימים קודם ר"ה וכדי שיהיה יום מסויים להתחלה תקנו יום ראשון בכל פעם. עכ"ל.

והאליהו רבה כ', עוד טעם דבכל הקרבנות נאמר והקרבתם ובראש השנה נאמר ועשיתם שיעשה אדם עצמו קרבן בראש השנה, ולהכי צריך ד' ימים ע"י התענית יבקר ויפשפש בחטאיו דומיא דקרבן מפני מומין: והמ"ב הביא אלו ב' הטעמים ויעו"י בשעה"צ מה שכ' בזה.

והנראה שמנהג האשכנזים נובע מתקנת אמירת סליחות שנתקנה מיום בריאת האדם הרי שלכן כ' הרמ"א שמרבים בסליחות בער"ה כי ר"ה הוא עיקר יום הדין שנובע מיום בריאת האדם, מה שאין כן הספרדים שמנהגם נובע מיום ר"ח אלול עד יוה"כ שבו נשלמה עבודת משה בעלותו ההרה, ולכן הם מרבים בסליחות בעיו"כ כמובא בדברי מרן, כי יוה"כ הוא היום בו נשלמה עבודת ארבעים הימים שבו ביום ירד משה עם הלוחות השניות ואמר הקב"ה סלחתי כדברך. ולדעת רבי יוסי שבניסן נברא העולם אומרים בר"ה היום הרת עולם כי אזי עלתה במחשבה וזהו הרת מל' הריון והלידה היתה בניסן.

כמו כן, יש לברך ברכת התורה לפני אמירת הסליחות. (שו"ע סי' מ"ו ומ"ב, ומט"א סעי' יא) ולגבי ברכת ענט"י ואשר יצר ימתין עד לאחר הסליחות ויבדוק ונקביו יטול ידיו ויברך שאר הברכות. (סי' ו מ"ב שם).

י"ג מידות אומרים בכוונה ואסור לאומרם ללא כוונה (ברכי יוסף סק"ד) אין אומרים י"ג מידות ביחיד רק אם אומרם עם הטעמים כקורא בתורה ואז יגמור את כל הפסוק עד וסלחת לעוונינו וכו' (ויעוי' באגרו"ם יו"ד סי' ג, כא), ואם הציבור מתפלל מהר והוא אומר לאט ובכוונה נחשב אמירתו את הי"ג מידות כאומר עם הציבור. (אחרונים). ומי ששומע את הציבור אומר והוא עסוק בענין אחר עליו להפסיק ולעמוד ולומר עמהם.

כמו כן אין לומר י"ג מידות בלילה לפני חצות הלילה.

אמירת מחי ומסי ומכניסי רחמים אין לומר ביחיד. (מ"ב סק"ד)

הש"ץ מתעטף בצצית על ראשו. (מ"ב, ובשעה"צ כתב בשם המג"א שמתעטף בכל פעם שמתפלל בציבור) ואם אומר סליחות קודם עלות השחר יקח טלית של חבירו ולא יכוין לזכות כדי שתהיה טלית שאולה ולא יכנס לספק ברכה. (מ"ב סק"ו) ואם יש לו רק טלית שלו יתעטף ללא ברכה וכשיעלה השחר ימשמש בציציות ויברך. (שעה"צ ס"ק ו)

כשאומר הנשמה לך יתן קולו בבכי כדי לעורר הציבור. (מט"א סעי' יז) וגם הקדיש לפני סליחות יאמר בניגון קדיש של מוסף דר"ה כדי לעורר הציבור. (בקצה המטה שם).

את הוידוי שאחר הסליחות י"א שאומרים ג"פ (כ"כ הלבוש בשם הרוקח) וי"א שיאמר רק פ"א. (כ"ד האר"י ז"ל והגר"א הובא בשערי רחמים, ובא"א בוטשאטש יישב דעת האומרים ג"פ).

ברכת חדש תשרי

את חודש תשרי אין מברכים בברכת החודש וכמבואר בלבוש בסי' תיז שהוא כדי לערבב את השטן שלא ידע מתי ר"ה וכמו שכתוב תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגנו והיינו לכסות את החדש הזה, ויש בזה עוד ביאורים כמובא שם בשעה"צ שם ועוד כמה טעמים בזה.

ומטו בזה בשם הבעל שם טוב שחודש תשרי מתברך על ידי הקב"ה ומיניה מתברכין כל י"א החדשים.

והנה נראה להוסיף נופך ביאור, דהכתיב תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגיגו, ודרשו חז"ל ביום בו החודש מתכסה. ויש מקום לבאר בטעם קביעות יום הדין דוקא ביום כסא של הלבנה, ומה היא השייכות בין הכסא ליום זה.

והנראה בזה, דהא לבנה מלכות ויום הדין הוא יום התחדשות המלכות וניסורה ובנייתה מחדש כמבואר בכתבי האר"י ז"ל, ולכן מתכסה הלבנה להורות על התחלת המלכות מתחילה כי הלבנה היא מלכות כידוע דלית לה מגרמה כלום, והכסא דוקא, כי עיקר בנין המלכות הוא על ידי המלכת ה' בעולם, תפילה לא-ל חי וביטול העצמיות כלפי השי"ת באופן שהוא ואין בלתו להיות שליט בארץ, וברכת החודש היא שאנו משפיעים ומתפללים שיתחדש החודש לטובה ולברכה, אך בחודש תשרי מתוקף המלכת ה' וקבלת עולו עלינו אנו לא עושים שום פעולה לברך ולהשפיע, ונותנים אנו את כל השפעות היום הזה בידיו יתברך שזהו חלק מהמלכות, והיא הנותנת שביום ראש השנה אין תפילות על שפע וכו' כי אם על המלכותו יתברך בעולם, כי זוהי שלימות המלכות נתינת וביטול כל הרצונות העצמיים אליו ובזה אנו מודיעים קבל עולם ומלואו כי קבלנו רצונו ומלכותו עלינו בשלימות. והכרה והבנה זו היא מקור השפע של הבריאה. כי יסוד השפע הוא עשיית כלי לקבל השפע והמלכות הלבנה היא עשיית הבריאה לכלי קיבול לשפע האלוקי ולפי בניית הכלים כך היא יצירת השפע בבריאה.

וזוהו בכסא לשון כסא כי היה ראוי לכתוב בכסה לשון כיסוי רק הא בהא תליא הכיסוי של הלבנה בכך שלית לה מגרמה כלום ומתבטלת לגמרי לבורא על ידי כך נבנה הכסא.

מאמר לחדש אלול

בספר אגרא דכלה כ' **ולקחתי אתכם לי לעם** ר"ת אלול לרמז שה' לוקח אותנו אליו לעם בחדש זה על ידי התשובה.

ואיתא בסה"ק, דמזלו של חודש אלול הוא - **בתולה**. על שם הפסוק בירמיהו לא, "שובי בתולת ישראל, שובי אל עריך אלה". כאשר עם ישראל חוטא, הוא נמשל לאשה הסוטה תחת בעלה. אולם כאשר הוא עושה תשובה שלימה, הקב"ה מוחק לו את העוון כליל, ואז הם בבחינת "בתולה" - יוצרים קשר חדש עם הקב"ה, נקיים ומטהרים מכל חטא, כאילו מעולם לא חטאו.

ויש מקום להוסיף שבתולה היינו אשה או קרקע שלא נעבדה מעולם, חדשה, ועבודת אלול הוא להכין עצמו להתחדשות הבריאה כמי שלא התחיל לעשות כלום לבוראו, על

פי האר"י הק' כמובא בשער הכוונות סוד כוונת אלול הוא על פי הפסוק הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה, וזה ידוע שבים אין דרך ואין סימני דרך, וזוהי ההתחדשות ויצירת דרך במקום שאין בו דרך, והיינו להתחיל את הכל מחדש ולהתחדש כל העת ביתר שאת ועוז בכל הענינים הרוחניים.

ויתכן לבאר דזהו הרמז בציווי על הכהן גדול, והוא אשה בבתוליה יקח, והיינו שהוא העומד לעבוד את ה' ולשרתו, הוא מצווה יותר מכל על ההתחדשות בכל דבר וענין.

בספר לקט יושר, מנהגי התרומת הדשן כתב, בסעי' טז, והיה מנהגו בימי אלול לומר ברוך שאמר כשלושת רבעי שעה. ובסעי' ד כתב, וזכרוני שאמר פעם לבחורים מדוע אתם הולכים מבית המדרש קודם קריאת השמע אפילו שהיו הולכים ללמוד, כי הגאון היה מנגן מר"ח אלול עד אחר יום כיפור את ברוך שאמר כמעט שעה אחת. עכ"ל. בינה נא זאת.

מצות תקיעת שופר בראש השנה

**בו נבאר את יסודות ההלכה והידורים ומעט כוונות בענין מצוה
נשגבת זו דתקיעת שופר**

א. יום ר"ה נקרא בתורה הק' יום תרועה, בו נצטוונו לתקוע בשופר, וכדברי חז"ל הק' במסכת ראש השנה דף טז עמוד א, אמר רבי אבהו: למה תוקעין בשופר של איל? - אמר הקדוש ברוך הוא: תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני. אמר

רבי יצחק, למה תוקעין בראש השנה? למה תוקעין? רחמנא אמר תקעו! - אלא: למה מריעין? - מריעין? - רחמנא אמר זכרון תרועה! אלא: למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין, למה תוקעים כשהן עומדים, כדי לערבב השטן. ואמר רבי יצחק: כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה - מריעין לה בסופה. מאי טעמא - דלא איערבב שטן.

ב. כל השופרות⁶ כשרים לקיום מצוה זו חוץ מקרן של פרה אלא שיש הידור מצוה בקרן של איל זכר להזכיר אילו של יצחק⁷ ושיהיה כפוף כי ככל שכפוף ליבו עדיף טפי⁸.

ג. נחלקו הראשונים אם עיקר המצוה היא בתקיעה או בשמיעה, הרא"ש בפ"ג דר"ה סי' י הביא בשם הבה"ג שעיקר המצוה היא שמיעת הקול שופר והתקיעה היא כהכשר מצוה וכ"כ הרמב"ם בפ"א ה"א מהל' שופר ובתשו' הרמב"ם סי' קמב⁹ ובטור וב"י סי' תקפ"ה. ולכן מברכים לשמוע קול שופר. אך דעת ר"ת והסמ"ג שהברכה היא על תקיעת שופר כי עיקר המצוה היא התקיעה¹⁰. ובתשו' שאגת אריה סי' ו' כ' דעיקר המצוה היא בתקיעה והשומע יוצא חדין שומע כעונה¹¹.

⁶ ז"ל הירושלמי במס' תענית פ"ב ה"א, למה תוקעין בקרנות, לומר חשבנו לפניך גועין כבהמה. ⁷ ז"ל חידושי הר"ן מסכת ראש השנה דף טז. למה תוקעין בשופר של איל. וא"ת ומנא לן דבעין שופר של איל דקאמר למה תוקעין בו. י"ל דאין ה"נ דבשום דוכתא לא תנן הכי אלא מנהגם היה לתקוע בשל איל ומשום"ה קאמר למה נהגו כן. ודכוותי' הא דאמרין בתענית למה מתכסין בשקים למה יוצאין בביה"ק ולא נשנית כלל אלא מנהגם היה לעשות כן ז"ל הרשב"א במסכת ראש השנה דף לב. וגדולה מזו אמרו שם אמר ר' אבהו למה תוקעין בשופר של איל בראש השנה אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקדת יצחק, והיה ע"כ לאו דוקא, ורמז נמי בקרא ליכא, ותנינן כל השופרות כשרין, אלא כל שראו חכמים להיות כן עשאו כאלו נצטוו על זה.

⁸ שו"ע ונו"כ ריש סי' תקפ"ו.

⁹ ז"ל הרמב"ם בתשובה שם, ההבדל ביניהם גדול מאד. וזה שהמצוה המחוייבת אינה התקיעה, אלא שמיעת התקיעה, והיוצא מזה, שאלו היתה המצוה המחוייבת היא התקיעה, היה חייב כל אדם ואדם מן הזכרים לתקוע, כמו שחייב כל אדם ואדם לישב בסוכה וליטול לולב, והשומע, שלא תקע, לא היה יוצא ידי חובתו, והיה גם כן התוקע, שלא שמע, יוצא ידי חובתו, כגון אם סתם אזניו תכלית הסתימה ותקע, היה יוצא, משום שתקע. ואין הדבר כן, אלא המצוה היא השמיעה, לא התקיעה, ואין אנו תוקעין, אלא כדי לשמוע, כמו שהמצוה היא ישיבת הסוכה, לא עשייתה, ואין אנו עושין, אלא כדי לישב, ולכן נברך לישב ולא נברך לעשות, ונברך לשמוע קול שופר, ולא נברך על תקיעת שופר. ויעוי' עוד בתשו' פאר הדור סי' נא.

¹⁰ יעוי' מה שהאריך בדבריו בישועות יעקב ריש סי' תקפ"ה.

¹¹ ז"ל השאגת אריה שם, הא ליתא דע"כ תקיעת שופר לאו בשמיעה לחוד תלי' אלא בעיקר תקיעה נמי תלי' כמו מצות התלויין בדיבור דבקריאת הפה תלי' מצותן וא"כ שפיר דמו להדדי דמצות תקיעת שופר בתקיעה גופיה נמי תלי' דהא תנן בפ"ב דר"ה (דל"ב) המתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא ותנן נמי בספ"ג דר"ה חרש שוטה וקטן אינו מוציא את הרבים י"ח זה הכלל כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים י"ח. ואס"ד דתקיעת שופר בשמיעה לחוד נגמר מצותו אמאי השומע מן המתעסק וממי שאינו מחוייב בדבר לא יצא והא דמי שחציו עבד וחציו בן חורין גופיה אמאי אף לעצמו אינו מוציא ואפילו את שאינו מינו נמי יוציא דהא מ"מ קול שופר שומע. אלא וודאי כדאמרן. עכ"ל. ויעוי' בתשו' והנהגות ח"ד סי' קמא שכ"כ בשם הגר"ח מבריסק, וכ"כ בעמק ברכה (פומרנצ'יק עמ' עט) וכ"כ האבני נזר בס' מ"ז"ל, וכן ילפינן התם בגזירה שוה ממדבר והתם כתיב ותקעתם. ואף דהתכלית הוא השמיעה. [וכמו שהביא הרמב"ם הדמיון מסוכה דאף דכתיב תעשה. מכל מקום המצוה הישיבה] מכל מקום בעין שיפעול זאת במעשה. והיינו שיתקע כדי שישמע או שיתקע שלוחו. אבל אם אחר תוקע כדי שישמע. הרי הקול נכנס ממילא באזניו ושמיעה איננה מעשה. כמ"ש הרא"ש נדרים (דף ע"ב ע"ב) דשמיעה הוי מידי דממילא. ואינו יוצא בקול זה שבא ממילא לאזניו כמו שאינו יוצא בספר תורה שהניחו לו אבותיו. ואינו דומה לסוכה דהישיבה היא מעשה. ועל כן אם מי שאינו בר חיוב תוקע דאין יכול לעשות שליח. כמו שאין העבד נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה. אינו יכול לצאת בשמיעה. כיון דשמיעה אינה מעשה. ובקרא כתיב תקעו. עכ"ל. ויעוי' עוד מש"כ בס' תלא ויעוי' עוד בחלקת יואב סי' לג ובקהילות יעקב על מס' פסחים סי' ז. ומש"כ באבי עזרי

ד. בדיעבד אם ברך על תקיעת שופר יצא ידי"ח (כמו' בב"ח המג"א שוע"ר וס"ב ועוד).

ה. כמו כן יש לברך ברכת שהחיינו, וביום ב' דר"ה נכון שיהיה לבעל התוקע פרי חדש או בגד חדש שיכווין לפוטרו בברכת שהחיינו, אך אינו מעכב.

ו. התוקע צריך לכוין להוציא והשומעים צריכים לכוין לצאת ידי חובה, והכוונה מעכבת, רק שאם מתוך מעשיו נראה שכיון לצאת יוצא ידי חובה. (סי' ס' סק"י) והתוקע מכיון להוציא את כל השומעים כולל אלו הנמצאים מחוץ לבית הכנסת. (תקפ"ה ס"ט)

ז. לכתחילה יש להסנע מאכילה של כביצה פת לפני שמיעת תקיעת שופר, אך בדיעבד במקום חולשה יש על מי לסמוך להקל בפרט ביום ב' דר"ה דהתקיעות הם רק מדרבנן (או"ח סי' תרנ"ב ס"ב יעו"י בט"ז שם ומה שכ' בביאור"ל ובס' מועדים וזמנים סי' ד)

ח. יש לתקוע כשהשופר פונה למעלה ולכתחילה יש לתקוע בצד ימין הפה. (רמ"א תקפ"ה ס"ב, ויעו"י בביאור הלכה שם בשם האור שמח, יעו"ש).

ט. סדר התקיעות הם: תשע תקיעות, שהם שלש תרועות שלפני כל תרועה ואחרי כל תרועה תוקעים¹² ובכך יוצא שיש תשע תקיעות. וכמבואר במס' ר"ה כח. והטעם הוא, כי ביובל כתוב והעברת שופר תרועה על כן למדו שיש להעביר קול תקיעה פשוטה לפני התרועה ואחרי התרועה כתיב תעבירו שופר. וכתוב יום תרועה. ילפי' אחד מזולתו שיש להריע ג"פ ולקוע לפניו ואחריה בכל פעם שמריעין. ואיתא בגמ' ר"ה לד. דאתקין רב אבהו¹³ בקסרין שיתקעו ג"פ כל סדר

על דברי הרמב"ם בפ"ב מהל' שופר גבי חרש אי יכול להוציא אחרים לכא' דבריו נסתרים מדברי הרמב"ם גופא בתשו' פאר הדור סי' נא. יש שהוכיחו מכתבי האר"י ז"ל ששכ' סוד כוונת האדמת פני התוקע בשעת התקיעה שיש מצוה בתקיעה ולא רק בשמיעה.

¹² יעו"י בשו"ת גליא מסכת או"ח סי' ג שהתקיעות נותנות לתרועה שם תרועה וללא התקיעות שלפניה ואחריה אין להם שם תרועה בכלל, יעו"ש הנ"מ שבזה.

¹³ והנה הגמ' בשלהי ר"ה מביאה את הפסוק, ותייבב אם סיסרא' ומיניה ילפינן מהי יבבה, רק כיון שהסתפקו החכמים מהי יבבה תקנו לתקוע שברים ותרועה אחריה כי הסדר כך הוא, שקודם גנוחי גנחי ואחר כך ילולי. וי"ל שגנוחי וילולי הם ביטוי לב' הדרגות בהם אנו עומדים לפני ה' בימים לו, אם כבנים אם כעבדים, הבן מקבל מרות אביו ואפי' שאינו לרצונו שותק, וזהו גנוחי יבבה פנימית בגניחת הלב אך בשתיקה, אך העבד מיילל, ומשתעבד בעל כרחו לאדונו וזהו ילולי. ולפי זה מובן מדוע קודם גנוחי ואח"כ ילולי, וכך גם הסדר באמירת אבינו מלכינו כנגד בנים-אבינו כנגד עבדים-מלכינו ובב' בחינות אלו משתעבדים אנו כלפי אבינו שבשמים.

ובגמ' שם (לד.) איתא, אתקון רב אבהו בקסרין שיתקעו שברים ותרועה וכו' יעו"ש. ולכא' מרומזת תקנתו בדבריו באופן נפלא וכנ"ל, כי רב אבהו הוא מלשון אב וזהו כנגד בחינת בנים, קסרין הוא מלשון קיסר וזהו בבחינת עבדים, ועל ידי ב' הבחינות הללו תיקן לשלב גנוחי וילולי שעל ידי קבלתו את ה' ית' בבחינת בן ובבחינת עבד מושלמת קבלת המלכות ובנייה שבכל ענין ואופן אנו משתעבדים אליו יתברך.

ובס' המועדים קבלת המלכה הביא בהע' בשם בעל החזון יחזקאל מדרש בקהלת רבה פ"ז דאיתא שם, כי ירא אלוקים יצא את כולם, כגון רב אבהו דקסרין, ואמר ע"ז, שהכוונה היא בתקיעת שופר שתיקן לצאת ידי כולם.

כמו כן יש לציין בשזוה"ק פרשת פנחס האריך בכוונת התקיעות לפי תש"ת תר"ת ותשר"ת ומשמע שכן הוא עיקר התקיעות על פי האמת ולא רק מדין ספק.

מהתרועות הללו מספק אם שברים הוו גנוחי או ילולי או שניהם. וע"כ תוקעים שלוש קולות. והיינו ג"פ שברים ותרועה ביחד וג"פ שברים לבד וג"פ תרועה לבד כשכל פעם תקיעה לפני ותקיעה לאחריה. והביא הר"ן בשם רב האי גאון, שאין הכוונה בדברי רב אבהו שלא ידעו סדר התקיעות עד אז, רק שהיו מנהגים לכאן ולכאן והוא סידר ותיקן ואיזן שכל המנהגים ישתוו לצאת ידי הכל. ותיקנו חז"ל שיתקעו תקיעות מיושב לפני תפילת מוסף וגם יתקעו על סדר הברכות במלכויות זכרונות ושופרות, רק שתקנה זו היא לציבור ולא ליחיד ויחיד שלא היה במוסף עם הציבור פטור מתקיעות שעל סדר הברכות. (תקצ"ב ס"ב ויעוי' בחזון איש סי' קלז או' ד)

י. שיעור אורך התקיעה הוא כאורך התרועה, לכן בסדר שתוקעים שברים תרועה יש לתקוע תקיעה ארוכה כשיעור שברים ותרועה. ובשברים כשיעור השברים ובתרועה כשיעור התרועה. (סי' תקצ"ז ס"ג)

יא. יש כמה דעות כמו' שם בשיעור התקיעה והשברים אך המנהג הוא לעשות ג' שברים כשכל שבר ארוך כשיעור ח' כוחות ולא יותר, והתקיעה גם בתש"ת צריכה להיות ארוכה כשיעור ט' כוחות לכה"פ. וי"א ששיעור התרועה הינו ט' כוחות, והשבר ג' כוחות כל שבר כדי שכל שלוש השברים יהיו כשיעור תרועה, ושיעור התקיעה של תש"ת יהיה מעט יותר מט' כוחות ושל תשר"ת י"ח כוחות. ובדיעבד אם עשה שבר כשיעור ב' כוחות יצא ידי"ח.

יב. להלכה נקטינן, כדעה ב' ובדיעבד יצא ידי"ח גם אם התרועה היתה ג' כוחות וכך גם את התקיעה שלפניה ואחריה יצא ידי"ח. כמו כן לא יעשה את השברים יותר מג' כוחות ובדיעבד יצא עד ח' כוחות. (שם ס"ב סקט"ו). ולדעת הגר"א יזהר מאד שהשבר לא יהיה יותר מד' וחצי כוחות כדעת הרמב"ם שזהו שיעור תקיעה. יג. ג' השברים צריכים להיות בנשימה אחת, כי הם תרועה אחת. (שם ס"ד) ובשברים תרועה נחלקו בזה הראשונים אם יעשה אותם בנשימה אחת או לא, והכרעת השו"ע שבתקיעות מיושב יעשו בנשימה אחת ובתקיעות דמיומם יעשו בב' נשימות, ואם תוקעים במעומד כל פעם כמנהגינו תשר"ת תש"ת תר"ת אפשר גם להיפך. (ס"ב שם סקי"ז ושעה"צ או' יז) והרמ"א כ' שיש לתקוע בב' נשימות אך המנהג הוא כעת המחבר וכמו' בס"ב בשעה"צ או' יח בשם החיי אדם) וגם לדעת הרמ"א יזהר שלא להפסיק יותר מכדי נשימה (ס"ב סקכ"א) והחזו"א כ' שלדעה ראשונה שיעשה הכל בנשימה אחת יעשה זאת בכח אחד ממש שהתרועה יוצאת מתוך השברים ללא שום הפס כלל, ולדעה ב' יפסיק פחות

מכדי נשימה ואם הפסיק יותר מכדי נשימה לא יצא ידי חובתו כלל. וגם המקריא יקריא בנשימה אחת וכפי הסדר כדי שהתוקע לא יטעה.

יד. כל הקולות כשרים בשופר רק שיש הידור בתקיעה שתהיה ישרה מתחילתה ועד סופה ללא שום שינוי, וזוהי חומרא לא קלה, אך יש בכך הידור וכמבואר בס' מועדים וזמנים ח"א סי' ה' בשם המהרי"ל דיסקין, ומוכיח זאת מדברי הריטב"א והרמב"ן בדרשה לר"ה.

טו. השברים י"א שיעשה שבר פשוט כקול תקיעה קצר ללא שום הבדל ביניהם רק באורך התקיעה (כ"כ הריטב"א בדף לג. ויעוי' בעמק ברכה עמ' פ שהוכיח כן מדברי התוס' שם) וי"א כנ"ל רק שיעשה זאת עם קול יבבה יורד מעט בסופו (עי' תשובות והנהגות ח"א סי' שמג שהבין כך בדברי הריטב"א, ובמועדים וזמנים ח"א סי' ה' כ' שיש מנהג שיש עושים טו או טו והביא שם בשם הגר"ח מבריסק שהיה שובר טו או בלבד ולא טו או טו, אך דיוקו של העמק ברכה מהראשונים נראה ברור להלכה).

טז. מנהג האשכנזים והספרדים שהתרועה היא קולות קצרים. ומנהג תימן הוא קולות של תקיעה ארוכה עם זעזועים.

יז. התוקע יתקע את כל התקיעות לכתחילה כי המתחיל במצוה אומרים לו גמור, כמו כן אין להפסיק בדיבור שאינו לצורך התקיעות מתחילת התקיעות עד סופם. יח. מנהג הספרדים להריע תרועה גדולה אחר התפילה.

יט. י"א לומר את נוסח היהי רצון שבין התקיעות ובס' מעשה רב כ' בשם הגר"א שאין לומר, והרצוי הוא לחשוב זאת ולא להוציא בפה.

כוונות תקיעת שופר

הרבה כוונות נאמרו בסוד התקיעות חלקם על פי נגלה וחלקם על פי המקובלים, ונכתוב מעט מזעיר בענין זה ואידך זיל גמור בספרים הקדושים. עיקר כוונת תקיעת שופר הוא להפוך את מידת הדין לרחמים, וזה מרומז במה שאמרו חז"ל למה תוקעים, רחמנא אמר תקעו, דהיינו כאן מכוונה הקב"ה רחמנא, שאמר תקעו כדי לעורר את מידת הרחמנא, ומידת הרחמים מתעוררת ע"י תקיעת השופר, כי כתוב, תקע בשופר גדול, וידוע כי לך ה' הגדולה והגבורה וכו' מרמז על י' ספירות, והגדולה היא ספירת החסד (כי על ידי גדולת ה' ית' המעביר על מידותיו משפיע חסדיו לבריותיו לפניו משורת הדין) והשופר בגימטריה תוקף, מרמז על תוקף

הדינים וגם נפסק בטוש"ע בסי' תוק"ף, ושופר גדול היינו החסד ששורשו בינה, אם הבנים, ומשם מתמתקים כל הדינים הקשים ביום הדין, כי הרי השופר הגדול תוקעין בו בויבל שהוא שנת החמישים שערי בינה ותקיעות ר"ה וויבל נלמדו זה מזה כמבואר בדברי חז"ל, והתקיעה הראשונה היא מידת אברהם חסד, השברים מידת יצחק גבורה, והשברים מידת יעקב התפארת הממוצע ביניהם והתקיעה האחרונה ממתקת את כל הדינים מתחילה ועד סוף. ויעווי' עוד בפרי עץ חיים המשיך הכוונות בזה.

ובספר הקדוש שער המלך על ימים הנוראים כ' בשער ג פ"ו, כ' הטור אין שטן ואין פגע רע ר"ת שופר, והקשה הט"ז, והא שופר הוי ר"ת בלי המילה אין וא"כ זה להיפך רח"ל. ונראה לי, דהוא על דרך שמצינו במדרש שסמא"ל עצמו מלמד זכות על ישראל ואומר יש לך עם כמלאכים ע"כ אמר אין שטן ואין פגע רע כלומר אף שהשטן שם הוא אין פגע רע. עכ"ל הט"ז. נמצא שבשעת תקיעת שופר צריכים להתגבר ואז קטיגור נעשה סניגור.

ויש לציין את מש"כ במדרש פנחס מהרר"פ מקוריץ וז"ל, ונתנה תוקף שבמוסף ראש השנה אמר שיש בו כל כוונות תקיעת שופר, וביאר קצת מהם כי תוקף בגימטריא שופר קדושת היום הם המוחין הנמשכים על ירי השופר כי הוא נורא ואיום ובו תנשא מלכותך כי על ידי שנסתלקו המוחין נפל פחד גדול על כל העולם ומהרהרים בתשובה ועל ידי זה הוא העלאת המלכות, ויכון בחסד כסאך כי עיקר תיקון המלכות הוא על ידי העלאת החסד ותשב עליו באמת כי ז' הבלים שכד בגימטריא אמת ז' פעמים ס"ג גימטריא אמת עיין כל זה בפע"ח בכוונות תקיעת שופר. עכ"ל.

ויתכן לבאר עוד, דתקיעה בשופר של איל דווקא זכר לאילו של יצחק שהוא מידת הגבורה, הדין בתוקפו, ודוקא כפיית מידת החסד של אברהם לעשות דין ביצחק בגלל כפיית מידתו לרצון השי"ת מידה כנגד מידה תביא לכפיית מידותיו העליונות ביום דין לרחמים מרובים על בריותיו.

ובזה מקויים בנו הכתוב, לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלוקיו עימו ותרועת מלך בו. תרועה ל' רעות וידידות, כמו שפי' רש"י שם. כי ביום הדין

כשהשטן מתיצב לפני ה' כמובא בזוהר הק' פרשת בראשית ובמדרשים, על הפסוק באיוב, ויהי היום ויבוא גם השטן בתוכם, שנאמר ויהי היום ונאמר יום תרועה. הרי שיום זהו ראש השנה, ותרועת המלך מביאה למלך להפוך מידת הדין ולהתרועע עם עם ישראל ועל ידי כך יזכו לחיים טובים.

ואולי בדרך רמז י"ל דתרועת הוי באמצע אותיות "רוע" וע"י הת'קיעה בראש והת'קיעה בסוף עם התרועה באמצע נהפך לתרועת, שהתקיעה בראש ובסוף עם התרועה באמצע נהיה מרוע לרעות עם מלכו של עולם במיתוק כל הדינים הקשים לרחמים מרובים. ובתרגום יונתן כ' שפסוק זה מרמז על שופר של משיח, לעת"ל וכל שנה בתקיעת השופר מתנוצץ מחנו, וכל תפילות ראש השנה על המלכות ובפרט על מלכות מלך המשיח, מלוך על כל העולם כולו בכבודך והופע והנשא בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך.

ואכן כתב החתם סופר בדרשות בשנת שש אנכי, אמנם כבר כתבתי לעיל שהתרועה אף על פי שהוא יילולי יליל מכל מקום עצמותה הוא בכיה של שמחה ודבקות בה' יתברך כדכתיב ותרועת מלך בו. ואמנם שברים הוא שבר פושעים יחדיו ושניהם דאורייתא או יתרועע וידבק בה' וממילא יסתלקו הקליפות והפושעים או יעביר גילולים מן הארץ וממילא יתוקן העולם במלכות שד-י. עכ"ל. ואכן בליקוטי מוהר"ן תורה קעה כתב, עיקר מעלת הבכי' הוא כשהיא מחמת שמחה וחדוה, ואפי' החרטה טוב מאד שתהי' מחמת שמחה, שמרוב שמחתו בהש"י, הוא מתחרט ומתגעגע מאד על שמרד נגדו בימים הראשונים, ומתעורר לו בכי' מחמת רוב השמחה, וזה עיקר מעלת הבכיה, שתהי' מחמת שמחה, וזה בכיה הוא ר"ת בשמך יגילון כל היום (תהלים פט) שעיקר הבכיה שתהיה מחמת שמחה בשמו ית'. כי בכי' הוא מתעורר משם ס"ג שהוא בבינה, וע"כ בכיה בגימ' המילוי של ס"ג כמובא בכתבי האר"י היינו שהתעוררות הבכי' תהיה משמחה כי בינא לבא כח"ש הלב מבין, ועיקר השמחה היא בלב, כח"ש (תהלים ד) נתת שמחה בלבי, ומשם צריך שתהיה התעוררות הבכיה כנ"ל, ועל ידי זה נמתק הבכיה והבן. עכ"ל. ואכן כוונת התקיעות הוא במילוי שם ס"ג כמבואר בכתבי האר"י ז"ל, ומרומז בדבריו הק' את ענין תקיעת השופר שצריכה להיות מתוך גילו ברעדה, וכמובא מהגר"א בס' תוספת מעשה רב או' נח וז"ל, אדמו"ר היה שמח למאד בעת תקיעת שופר כי כן אמר, שצריך להיות בשמחה

וחדוה בעת שממליכין את המלך ומעטרים אותו כך אנו ממליכין את המלך בעת תקיעת השופר. עכ"ל. בינה נא זאת.

מאמר בענין ראש השנה

יל"ע על תקנת חז"ל שתיקנו במס' ר"ה ו. שאפילו דבקיין בקביעא דירחא יהיה ראש השנה ב' ימים, מדוע הרחיבו את ימי הדין, ומה תפקידו של יום השני. והמהרי"ל סי' לג כ' שיש שנהגו שלא לאכול בערב ראש השנה מבעוד יום שלא להוסיף עוד על יום הדין וכו' יעוי"ש.

ואכן ידוע מאמר הזה"ק שיום השני הוא דינא רפיא, והאריכו כבר ספרי הקבלה היראים והחסידות בענין יום השני. ואענה חלקי, דהא יום הדין הוא יום בניית הכלים ויצירת הבנין לספירות בשביל המשכת השפע, וכל צמצום והגבלה הרי הוא דין, וככל שהצמצום וההגבלה חזקים יותר הדין יותר חזק ותקיף, ולכן ראו חז"ל לצורך המתקת הדין ורפיונו להוסיף עוד יום, ובזה הצמצום והדין מתרחבים על ב' ימים, ועצמת הדין וחוזקו נחלש, וזהו המאמר שיום השני של ר"ה הוי דינא רפיא, שהוא מרפה את דין היום הראשון.

וליתר ביאור, ביום ראש השנה אנו עושים הכל להמתקת הדין, אם באכילת מיני מתיקה לסימנא דמילתא כמובא בגמ' ובשו"ע ואם בזהירות מכל מיני דברים המביאים דינים, וכן מובא בטור שישראל שמחים ובטוחים שיצאו זכאים בדין, ויש חבל גדול מהפוסקים שכתבו שיש מצות ושמחת בחגך ביום ראש השנה וכמובא באריכות בשאגת אריה וכנפסק במ"ב, והדברים צריכים ביאור, דהא בזמן המשפט צריכים לעשות הכל להראות ולהרבות הפחד כדי להראות לשופט שלא מזלזלים בדינו, ומדוע אנו עושים פעולות של שמחה.

וי"ל, כמובא בסה"ק, היום הרת עולם כי היום נברא האדם, והרי ביום זה בו התחדשות המלכות של הבורא כל עולמים שללא האדם לא היה מלכות כמו"ש

ואדם אין לעבוד את האדמה, האדמה היא מלכות, ועל ידי תפילת האדם לבורא עולם נמלך הבורא על העולם, כי זוהי תכלית הבריאה כי אין מלך בלא עם. ולכן יום זה נקבע ליום חידוש המלכות, כפי שהיה בתחילת הבריאה, ולפי זה יתכן, דהא שבת היתה שלימות המלכות לאחר בריאת האדם ופגם החטא בא שבת באה מנוחה, ולכן עושים שני ימים ראש השנה כנגד יום שישי בו נברא האדם והשבת שאחריו שבאה מנוחה ונשלמה הבריאה, וזהו תקעו בחדש שופר ר"ת שבת, כי שבת היא שלימות המלכות כידוע. והרי במה תמליכוני בשופר, כי על ידי התקיעה נעשית הנסירה כמו' באריז"ל. ויתכן שזהו טעם הנסיעה לצדיקים בר"ה, כי נעשה אדם נאמר בעבורך, והצדיק הוא נזר הבריאה שלשמו נברא האדם על כן ביום בו נברא האדם יש להתחבר לצדיק שהוא הוא שלימות האדם הממליך את בוראו.

ובניגוד למשפט מלך בשר ודם שיקוב הדין את ההר ומטרת הדין למצות את הדין עם החייבים, הרי שבר"ה הדין הוא משום שביום התחדשות המלכות עושה המלך דין בבחינת מלך במשפט יעמיד ארץ, כי זהו סדר הבריאה, הרי שמטרת המשפט היא לא בכדי לחייב את החייב אלא כדי להעמיד את המלכות, הרי שאם המנהג ביום זה היה בפחד ואימה ורתת מאימת הדין בלבד הרי שהיה העיקר טפל והטפל עיקר, דהיינו היה העיקר שהוא המלכת ה' הטפל והמשפט שהוא רק הדרך למלכות עיקר, לכן אפי' שיראים ורועדים מאימת הדין מכל מקום שמחים במלכותו ית' ובטוחים בצדקת דינו ובמעשי ההמתקה הזו אנו ממליכים אותו, והראות דברים אלו הממתיקים הם חלק מהמלכת ה' ולהראות ששמחים במלכותו ובטוחים במשפטו שיעמיד ארץ על תילה בקושט ויושר. ויתירה מזו דהא המלכות היא רק על ידי האדם הישר כי א' עשה את האדם ישר, ובני אדם שאינם ישרים כבהמות נדמו, ובחדש אלול בכתה את אביה ואמה הנשמה כמבואר בזוהר חדש עח פר' כי תצא, והאדם חוזר בתשובה ומתישר כדי שתהיה למלכות על מי לחול ביום הדין, וזהו מה שמועילה התשובה כי מטרת הבריאה היא המלכות ולא הריגת החוטא. והבן.

ומובן לפי כל הנ"ל מדוע יום ר"ה הוא יום מסוגל לפקידת עקרות, כיון דהוא יום התחדשות עיבור הלבנה שזה התחדשות קבלת האור מהחמה וזהו כידוע העיבור על ידי קבלת ההשפעה נוצר הולד, דהא לית לה מגרמה כלום, ועוד דהא המלכות

היא בריאת האדם כפי שנתבאר, וזהו יסוד המלכות יצירת האדם הישר שאשר על כן ביום התחדשות המלכות שיין פקידת עקרות.

דרוש נפלא מהספר מטה משה עמוד העבודה דיני שופר סימן תתז

מצאנו עם היות שהעיקרים כולם הם שלש עשרה לדעת הרמב"ם. מכל מקום הם נלויים אל שלשה מהם, שהם מציאות השם, השגחה, תורה מן השמים. שלשה אלה הם העיקרים הראשיים, שכל שאר עשרה נלויים אליהם. סימן לדבר ראש דברך אמת (תהילים קיט, קס). פירוש הסימן לעקרים הראשיים אמת, נוטריקון אמת, א'להינו מ'שגיח ת'ורה. או בדרך זה א'דני אלהים מ'צוי ת'מיד. הרי מציאות השם יתברך א'דני אלהים מ'שגיח ת'חתונים, הרי השגחה. א'דני אלהים מ'נחילנו ת'ורתו, הרי תורה מן השמים.

עוד מצאנו שכנגד השלשה העיקרים הראשיים הנזכרים תקנו לנו רז"ל בתפלת מוסף של ראש השנה על התקיעות שאנו עושים מעומד ג' סדרים, שהם סדר מלכיות זכרונות ושופרות. וכן כתב הר"י אלבו (ספר העיקרים) בפ"ד מאמר א', סדר מלכיות מורה על מציאות השם יתברך שהוא מלך מלכי המלכים ומלכותו בכל משלה. ונוסח הדברים והפסוקים שבו מורים על העיקר הזה, שמתחיל עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדולה ליוצר בראשית, להורות על מציאת השי"ת שהוא אדון הכל וברא הכל, וכן חתמו כל הפסוקים על מסגרתו ומלכותו. סדר זכרונות כנגד עיקר השגחה, וכן מתחיל אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם, לפניך נגלו כל תעלומות כו', כל זה מורה על השגחה. סדר שופרות מורה על העיקר הראשי, שהוא עיקר התורה שנתנה לנו מאת ה' מן השמים ע"י משה רבינו ע"ה בהר סיני. ומתחיל אתה נגלית בעין כבודך על עם קדשך לדבר עמם, מן השמים השמעתם קולך כו', בהגלותך מלכנו על הר סיני ללמד לעמך תורה ומצות. הרי בהדיא עיקר תורה מן השמים. וכתב הר"ד וויט"ל (מכתם לדוד

שער כ"ה) שעליהם תקנו לתקוע ג' סימנין, שהם תשר"ת תש"ת תר"ת. לסדר מלכיות המורה על מציאת השי"ת תקנו לתקוע ס' תשר"ת, מורה למציאת השי"ת, כלומד ששכינתו שורה בכל מקום כי מלא כל הארץ כבודו.

ולי נראה שמלת תשר"ת הוא במספר קטן אח"ד מורה על אחדותו. וגם יש בו ד' קולות, לרמז על שאר העקרים המסתעפים מזה העיקר, והם קדמות ונצחיות, אחדות, שלילת הגשמיות, תפלה. לסדר זכרונות המורה על השגחה, תקנו לתקוע סימן תש"ת שיש בו ג' מיני קולות, כנגד שלשה עקרים הנתלים בה, שהוא שכר ועונש, משיח, תחיית המתים. וכן לשון תש"ת רומז אל השגחת השם יתברך ששת לבו, כלומר השגחתו על כל דרכי בני אדם ומשכיר ומעניש, ומתיש כח, ונלחם ומייסר, ונותן תושיה. לסדר שופרות המורה על התורה שנתנו לנו מן השמים, תקנו לתקוע סימן תר"ת, שיש בו שלשה מיני קולות, כנגד שלשה עקרים המסתעפים ממנה. דהיינו אין לה לא חילוף ושנוי, ונבואת משה ונבואת שאר כל הנביאים. גם כנגד תורה נביאים כתובים, מקרא משנה תלמוד. וכן תר"ת לשון תורה הוא.

סוף דבר הכל נשמע שהם שלשה סדרים, והתקיעות שאנו עושים לכל אחד מהם ביום ראש השנה מורים על השלשה הראשיים לכל שאר העקרים, שהם מציאות השם השגחה תורה מן השמים. לכן ראוי ונכון שיכוון התוקע בסימן תשר"ת שהוא מלכיות, כי הוא עומד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא היה הוה ויהיה. בסימן תש"ת יתן אל לבו כי הוא עומד לפני אדון הארץ היושב על כסא כבודו, וצופה ומביט ומשגיח על כל יצורי עולמים, ולפניו גלוי וידוע כל תעלומות, אפילו שפוני טמוני מחשבות, חדרי קירות לב האדם ובוחן טוחות וכליות, וכל העולה על רוח בקרב לב האדם, ואין נסתר מנגד עיניו. ובסימן תר"ת יתבונן בלבו שהוא עומד לפני ה' אלהינו אשר נתן לנו את תורתו מן השמים מלהבות אש, מקולות וברקים וקול שופר חזק מאד. ויעמוד באימה וביראה וברתת וזיע, כאילו עומד במעמד הר סיני. ועל התוקע שמכוון בזה וכיוצא בו נאמר (תהילים פט, טז) אשרי העם יודעי תרועה, כלומר אשרי העם שיודעים רמז התרועה שרומזת על שלשה עקרים הנזכרים. וזה אמרו ה' באור פניך יהלכון שהוא אור תורה ואור השגחה. בשמך יגילון, ששמך הוא מורה על האמיתות

מציאתך היה הוה ויהיה. כל היום, היום הידוע שהוא יום ראש השנה, יום הדין, יום מיוחד לחק ליעקב ולמשפט לבני ישראל.

ומה מאד נמלצו לחכי כדבש לפי דברי פי חכם רבינו יעקב בעל טורים, שכתב בטור אורח חיים סימן תקצ"ה וז"ל, אחר שיגמור התקיעות מיושב יתחיל שליח ציבור אשרי העם יודעי תרועה וגו' עד תרום קרנינו. ולפי זה בהדיא הני שלשה עקרים כפי סדר מלכיות זכרונות ושופרות וסדר הכתובים. בשמך יגילון כל היום, זהו מציאות השם יתברך כאשר שמו מורה על מציאותו. כי תפארת עזמו אתה, אין עוז אלא תורה שנאמר (תהילים כט, יא) ה' עוז לעמו יתן, וכנגד העיקר הראשי שהוא השגחת ה' אמר, ברצונך תרום קרנינו, כלומר הרוממות הוא ברצונך ובהשגחתך.

יהי רצון לפני אבינו שבשמים שנזכה לשוב בתשובה שלמה לפניו ונזכה להכתב ולהחתם לחיים טובים בספרן של צדיקים גמורים

